

Асиміляційна модель «плавильного казана» з формування єдиної американської нації визнається дослідниками мультикультуралізму (Дж.Александр, Ф. Аткинсон, Ш. Бенхабіб, Ч. Кукатіс, У. Кімліка, В.Малахов, Н. Покровська, А. Садохін, Д. Сакс, В. Тішков, У.Холл) ілюстрацією до міфу про етнічно і культурно нейтральну ліберальну державу. В даний час політика країн, які прийняли доктрину мультикультуралізму (США, Великобританія, Франція, Канада, Австралія, Нова Зеландія і ін.), асоціюється з офіційним визнанням паралельного існування різних етнічних груп усередині держави і створенням державою сприятливих матеріальних і правових умов для цього. Мультикультуралізм походить навіть не стільки з установок на толерантність, скільки з бажання запобігти конфліктам і протистоянню усередині держави.

Друга модель – інтеграційна припускає збереження кожною етнокультурною спільністю своєї ідентичності. В той же час важливим є те, що в суспільно-політичній сфері дана модель базується на здійсненні принципу рівності прав і свобод всіх членів суспільства, а у приватній сфері, яка охоплює культурні, етнічні, релігійні і інші аспекти, вважає їх приватною справою окремої людини. Прикладом такої етнічної нації може слугувати Німеччина. Хоча там і проводиться політика, спрямована на стирання культурних, етнічних і мовних відмінностей, але це не декларується і не завжди відкрито.

Мультикультуралізм став третьою моделлю, спробою подолання попередніх моделей, третім шляхом рішення культурного і національного питань. Ця модель виникла в Канаді і США, які є різномірними в культурному, лінгвістичному, релігійному і етнічному плані країнами.

Інша ситуація в США. Населення цієї країни історично складалося щонайменше з п'яти основних елементів: корінного населення – індіців; африканців – нащадків рабів, маси яких завозилися з Африки; релігійно та соціально-неоднорідної першої хвилі колоністів; політичної і економічної еліти англосакського походження; подальших хвиль іммігрантів з європейських і з латиноамериканських і азійських країн.

Спочатку, намагаючись створити єдине і згуртоване суспільство і державу, Америка орієнтувалася на французький шлях – асиміляційний. Поряд з політикою асиміляції проводилася і політика відторгнення: резервації для індіців, расизм відносно афроамериканців, дискримінація представників інших груп кольорового населення. Але до середини ХХ ст. стало ясно, що ця політика не принесла бажаних результатів. Постійно існували ризики соціальних вибухів. Визвольний рух афроамериканців за громадянські права в 1960-і рр., рух фемінізму, сексуальних меншин і т.д. підштовхували до пошуку інших шляхів подолання національно-культурних проблем. Таким шляхом здійснювалось становлення мультикультуралізму. Спочатку його основною метою було рішення гострої проблеми афро-американської меншини, згладжування руйнівних наслідків расизму. Мультикультуралізм виступав як політика певних пільг і компенсацій, що надавалися перш за все у сфері вищої освіти. Але поступово, мірою зростання вимог з боку африканської меншини і підключення до них вимог інших меншин, стан у питаннях між культурної взаємодії ускладнювався і погіршувався. Виникло явище, яке було назване «тиранія меншості». Тому 90-і роки пройшли у дискусіях про мультикультуралізм та його негативні наслідки.

Проте, мультикультуралізм вплинув на інші багатокультурні країни, такі як Австралія, Колумбія, Парагвай, Південна Африка, в яких були прийняті конституції, засновані на багатокультурності.

Підводячи підсумки, підкреслимо, що мультикультуралізм заперечує універсалізм та відмовляється від інтеграції і від асиміляції. Мультикультуралізм спрямований на реалізацію принципу рівності всіх культур і принцип культурного плюралізму. Він відкидає будь-яке загальне, центральне ядро цінностей, але часто-густо представляє культуру домінуючої етнонаціональної спільності, і вимагає повної рівності для всіх культурних, лінгвістичних, релігійних і інших меншин. В дещо помірній формі мультикультуралізм робить акцент на рівній гідності всіх культур, що входять у суспільство.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Култаєва М.Д. Мультикультуралізм та його альтернативи: теоретичні розвідки німецької соціально-філософської думки / Култаєва М.Д. Мультикультуралізм та його альтернативи: теоретичні розвідки німецької соціально-філософської думки // Концепція мультикультуралізму. Збірка наукових праць / Відпов.ред. О.Є.Гомілко — К.: Стило, 2005. - с.30 – 42.
2. Тейлор Ч. Мультикультуралізм і «політика визнання» / Тейлор Чарльз Мультикультуралізм і «політика визнання» / Пер. с англ. – К.: Альтерпрес, 2004. - 172 с.

Могила А.С.

ПРОЯВИ СТРАХУ ЯК БІОПСИХОСОЦІАЛЬНОГО ЯВИЩА

У сучасних умовах розвитку суспільства постійно підвищується кількість подій, ситуацій, об'єктів і чинників, що можуть суб'єктивно сприйматися як загрозові. Причинами цього можна вважати радикальні перетворення соціально-економічної та політичної сфер життя, загрозові екологічні фактори, швидкі темпи урбанізації. Наявність страхів, що виникають у результаті зазначених факторів, впливає на розвиток особистості, на якість і результативність її соціальної діяльності, на здатність до реалізації власного потенціалу.

Вивченням страху як психологічного феномена займалися А. Адлер, Дж. Вольпе, К. Е. Ізард, Ф. Перлз, Ф. Ріман, К.Хорні, А. Фрейд, З. Фрейд, Е. Фромм, К. Г. Юнг та ін. Серед російськомовних авторів - О.І.Захаров, Е. П. Ільїн, А.В. Петровський, О.О. Прилутська, О.М. Прихожан, Ю. В. Щербатих та ін. У вітчизняній психології проблему страхів досліджували В.А. Гузенко, Н.В.Карпенко, А. В. Мазур, В.А. Мініярова, С.М. Ольховецький, О. С. Туренкота і ін. Страх описувався спеціалістами різних галузей – психологами, фізіологами, філософами, соціологами, політологами і т.д., і всі ці дослідження розкривають багатовимірність даного поняття, але через підвищення роз'єднання в наукових напрямках, ускладнюється цілісне сприйняття цього феномену людської психіки. Тому залишається актуальним комплексне висвітлення страху як біопсихосоціального явища.

Мета статті – дати характеристику біологічних, психологічних та соціальних аспектів прояву страхів особистості.

Психологи розглядають страх як емоційний стан, що відображає захисну біологічну реакцію людини або тварини при переживанні ними реальної чи уявної небезпеки для їх здоров'я і благополуччя [4, с. 163]. В результаті природного відбору страх став запускати в організмі людини реакції, що сприяють мобілізації енергетичних ресурсів організму. Позитивна роль страху еволюційно закріпилася в реакціях організму. Страх мобілізує сили людини для активної діяльності, що часто буває необхідно в критичній ситуації, допомагає краще запам'ятовувати небезпечні або неприємні події та, коли інформації недостатньо, щоб прийняти всебічно продумане рішення, страх диктує стратегію поведінки [7; 8].

Вивчення фізіології та нейрохімії страху дозволило краще зрозуміти біологічні механізми поведінки людини. Але на її життєдіяльність накладається безліч соціальних і культурних установок, у світлі яких генетично запрограмовані інстинкти втрачають своє пристосувальне значення або навіть заважають жити [7]. У цьому плані страх, що запускає реакції "боротьби або втечі", які добре проявили себе в період біологічної еволюції, виявляється абсолютно неадекватним в сучасному житті. Тому негативне значення страху проявляється значно ширше, ніж позитивне. Він може тримати людину в постійному напруженні, породжувати невпевненість в собі і не дозволяти особистості реалізуватися в повну силу.

Ці хворобливі стани виникають через порушення нормальної роботи свідомості. Згідно гіпотези німецького психотерапевта Ф. Рімана, існує чотири основні форми страху, що визначають наше життя, які при надмірному їх розвитку дають чотири типи патологічного розвитку особи - шизоїдний, істеричний, депресивний і нав'язливий. Ці чотири види страху викликані, на його думку, базальними тенденціями, що визначають соціальне і психічне життя людини. Перша тенденція пов'язана з бажанням індивідуума відокремити себе від решти людської маси і реалізувати себе як окрему особу, що неминуче викликає страх ізоляції і самотності. Друга тенденція має на увазі самозречення і самовіддачу, злиття з навколишніми людьми. Як пише Ф. Ріман, «з цими поняттями пов'язані всі страхи, що полягають у боязні втратити власне «Я», які залежні від неминучої самовіддачі і небажання позбутися своєї одиницності та принести себе в жертву іншим, що є необхідним для пристосування до вимог більшості» [6, с. 22].

Третя тенденція психічного розвитку індивіда полягає в прагненні до незмінності і порядку. Згідно четвертої тенденції людина прагне до зміни існуючого порядку, до мінливості, розвитку, до відмови від пізнаного. За Ф. Ріманом, з цією мотивацією, яка дає можливість розвиватися і проникати в таємницю непізнанного, тісно пов'язаний страх перед необхідністю подолання порядку, правил і законів, інертності звичок, які утримують, сковують і обмежують людські можливості.

Психотерапевтичну класифікацію Ф. Рімана доповнює теорія О. І. Захарова, за якою страх умовно поділяється на ситуаційно обумовлений, який виникає в незвичайних обставинах, під час крайньої небезпеки, тривожного передчуття, тяжких випробувань, конфліктів, життєвих невдач, та особистісно обумовлений, який залежить від характеру людини і здатний з'являтися в нових умовах або при контактах з незнайомими людьми [2]. Страхи, що виникають в ситуаціях небезпечних для життя і здоров'я, мають охоронну функцію, і тому корисні, тоді як особистісно обумовлені страхи можуть не нести реальної фізичної загрози особистості, але виступати руйнівним фактором психічної організації. К. Е. Ізард вбачав негативізм страху ще і у тому, що переживання легко відтворюються і можуть прориватися в свідомість через сни, тобто страх має здатність дезінтегрувати і порушувати діяльність людини [3].

Найбільшого поширення у сучасному суспільстві набувають соціальні страхи. Соціальні страхи населення — це складне соціально-психологічне явище, яке детермінується різними чинниками, як об'єктивними, так і суб'єктивними, і носить ситуативний та особистісний характер [5].

Соціальні страхи можуть витікати зі страхів біологічних, але завжди мають специфічний соціальний компонент, який у них виходить на перше місце, відтісняючи примітивніші чинники виживання.

О. О. Прилутська вважає, що соціалізація страхів проходить у трьох сферах (як і соціалізація особистості): діяльність, самосвідомість та спілкування [5]. Серед різноманіття форм прояву соціальних страхів Дж. Вольпевиділяє шість найголовніших різновидів, які створюють три пари страхів: страх відповідальності, керівництва та підлеглості, страх успіхів і невдач, страх самотності, страх оцінок [1]. Страх відповідальності майже не має біологічного підґрунтя, а обумовлений виключно соціальними механізмами і проявляється в тому, що приймаючи якесь важливе рішення, людина бере на себе відповідальність за його наслідки, а у випадку невдачі їй не лише загрожує осуд або покарання з боку соціуму, але й довготривале самоїдство, спроможне негативно вплинути на все подальше життя. Страх перед керівником є типовим різновидом соціальних страхів, оскільки ґрунтується на низькій самооцінці людини, що від даного страху потерпає. Основою страху успіху також є невпевненість у власних силах та небажання нової відповідальності. Страх невдачі пов'язаний з побоюваннями не досягти успіху у будь-якій справі. Він являє собою узагальнений, інтегральний страх перед негативними наслідками неналежного виконання певного виду діяльності. Страх самотності може проявлятися в різних формах: страх критикувати іншу людину, боязнь конфліктів, страх виявляти власні почуття, страх перед розлученням. Страх оцінки може виявлятися у двох протилежних формах: побоювання отримати негативну оцінку з боку оточуючих, та страх перед неувважністю з боку інших людей [1].

Таким чином, можна вважати страх єдиним метафізичним та соціокультурним феноменом, який має безліч станів та реакцій на загрозу життю, соціальні та моральні цінності, самооцінку людини, що охоплює всі сфери буття людини. У силу того, що людина постійно знаходиться в кількох сферах життя – фізіологічній, соціокультурній, ідеальній та екзистенційній, страх діє у кожній зі сфер, а людина знаходиться у стані «виклику-вибору», що має як негативно-руйнуючий, так і позитивно-утворюючий напрямки розвитку свого «Я». Але безумовно, звертаючи увагу на різноманіття соціальних страхів та постійне збільшення їх форм та видів, необхідно поглиблювати знання про дане явище. Доцільним є подальше наукове вивчення питань виникнення, прояву та корекції соціальних страхів особистості, їх гендерних відмінностей та вікових особливостей, що й буде предметом наших подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вольпе Д. На пути к созданию научной психотерапии / Д. Вольпе // *Эволюция психотерапии : сборник статей* / [под ред. Дж. К. Зейга; пер с англ.]. – М. : Независимая фирма «Класс», 1998. – 416 с.

2. Захаров А. И. *Дневные и ночные страхи у детей* / Александр Иванович Захаров. – СПб.: Речь; М.: Сфера, 2010. – 313 с.
3. Изард К. Э. *Психология эмоций* / К. Э. Изард. – СПб.: Питер, 2012. – 464 с.: ил. – (Серия «Мастера психологии»).
4. Ильин Е.П. *Эмоции и чувства* / Евгений Павлович Ильин. - [2-е изд.]. – СПб.: Питер, 2011. – 783 с.: ил. - (Серия «Мастера психологии»).
5. Прилутская О. А. Социализация страхов у населения и психологические особенности изменения поведения и отношений [Электронный ресурс] / О. А. Прилутская // CREDO NEW: теоретический журнал – Режим доступа: <http://credonew.ru/content/view/104/23/>
6. Риман Ф. *Основные формы страха: исследование в области глубинной психологии* / Фриц Риман; пер. с нем. Э. Л. Гушанского. – М.: Алетейа, 2000. – 336 с.
7. Щербатых Ю. В. *Психофизиологические и клинические аспекты страха, тревоги и фобий* / Ю. В. Щербатых, Е. И. Излева. – Воронеж : Изд-во Мысль, 1998. – 324 с.
8. Щербатых Ю. В. *Физиология и психология страха* / Ю. В. Щербатых, А. Д. Ноздрачев // Природа. – 2000. - № 5. – С. 61-67.

УДК 378.147.091.31.009.12

Митник О. Я.

ЗАНЯТТЯ ПРОБЛЕМНОГО ХАРАКТЕРУ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ВНЗ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Аннотація. В статті раскрыто содержание понятия «конкурентоспособный специалист», охарактеризованы профессиональные знания, умения, профессионально-значимые качества, которыми должен владеть будущий учитель, чтобы быть конкурентоспособным на рынке труда. Освещено содержание лекций проблемного характера: пресс-конференции, вдвоём, дискуссии, с разбором конкретных ситуаций, консультации; семинарских занятий в форме ролевого тренинга. Доказано, что занятия проблемного характера в высшем учебном заведении является средством обеспечения конкурентоспособности будущего специалиста.

Ключевые слова: конкурентоспособный специалист, лекция проблемного характера: пресс-конференция, вдвоём, дискуссия, с разбором конкретных ситуаций, консультация; ролевой тренинг.

Метою професійної підготовки є: формування якостей майбутнього вчителя (М. Кобзев [4]); забезпечення майбутнього вчителя систематизованими знаннями, вміннями, навичками та професійно-значущими якостями (Н. Хмель [8]); озброєння студентів професійними знаннями, вміннями, навичками (Н. Кузьміна [5]).

Актуальною для освіти сьогодні вважаємо мету професійної підготовки, сформульовану В. Бондарем [1], а саме: формування й розвиток у структурі особистості вчителя конкурентоспроможності як систематичної ознаки фахової компетентності. Взявши за основу мету професійної підготовки, запропоновану В. Бондарем, пропонуємо її розширити так: формування професійних знань, умінь, якостей, які забезпечуватимуть конкурентоздатність майбутнього вчителя. Зміст професійних знань, умінь та якостей, якими має володіти сучасний вчитель, щоб бути конкурентоздатним на ринку праці розкрито нами у навчально-методичному посібнику «Навчання у початковій школі як цілісний творчий процес: теорія і практика» [7].

Розкриємо процесуально-діяльнісний компонент професійної підготовки майбутнього вчителя у ВНЗ, який складається з форм та методів навчання.

Основною формою та механізмом навчання, на нашу думку, має бути конструктивна взаємодія у підсистемах "викладач – студент", "викладач – студентство", "студент – студент", "студент – студентство". В основі такої взаємодії – активний діалог, самоуправління, взаєморозуміння, а розуміння передусім передбачає спілкування, співробітництво, рівність позицій, емпатію. З метою забезпечення конкурентоздатності майбутнього вчителя на ринку праці більшість лекцій мають бути проблемного характеру. Почерк такої лекції заключається в тому, що на початку лекції окреслюється певна науково-педагогічна проблема, зміст лекції представляє пошук шляхів її розв'язання, завершення лекції – це побудова певних висновків.

Серед лекцій проблемного характеру прогнозується застосовувати такі лекції: прес-конференцію, удвох, дискусії, з розбором конкретних ситуацій, консультації [7]. Розкриємо їх зміст.

З метою проведення *лекції прес-конференції* студентам заздалегідь пропонують тему лекції, питання, літературу, розподіляють на групи, і вони шляхом жеребкування вибирають питання для самостійного вивчення й подальшого обговорення за запропонованими та іншими літературними джерелами. Кожна група обирає доповідача та співдоповідача. Після виступу кожної групи планується проблемно-пошуковий діалог за темою лекції. Викладач бере на себе роль ведучого прес-конференції, проводить вступну та заключну частини лекції. Він доповнює, спрямовує, систематизує та узагальнює відповіді студентів.

В процесі *лекції удвох* нову інформацію з певної проблеми розкриває викладач, (назвемо його наставником) у співробітництві із студентом – майбутнім вчителем. У кінці лекції планується проблемно-пошуковий діалог між двома викладачами. Викладач-наставник, як правило, показуватиме "нерозуміння" матеріалу, викладеного викладачем-студентом, робитиме помилки. Викладач-студент має виправити помилку, розкрити шляхи її усунення та запобігання. Так само викладач-студент може задати питання по змісту матеріалу викладачу-наставнику. Студенти задають питання як викладачеві-наставнику, так і викладачеві-студентові. По завершенню лекції обидва викладача підводять підсумки.

Плануючи *лекцію-дискусію*, викладач прогнозує проблемні питання після викладу логічно завершеної порції матеріалу. Такі питання мають допомогти викладачеві активізувати пізнавальну діяльність аудиторії, організувати вільний обмін думками між студентами. Це, в свою чергу, дозволить викладачеві керувати колективною думкою, використовуючи її з метою переконання, долаючи негативні установки і помилкові думки деяких студентів. *Лекція з розбором конкретних ситуацій* є різновидом лекції-